

ENGELLİLERE İLİŞKİN POLİTİKA VE UYGULAMALARIN BELİRLENMESİNDE BİR AKTÖR OLARAK ENGELLİ DERNEKLERİ: ORTAK BİR ENGELLİ POLİTİKASI VİZYONUNDAN BAHSEDİLEBİLİRMİ?

Serdar ORHAN
Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
sorhan@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi: 24.01.2016
Kabul Tarihi: 20.03.2016

ÖZ

Sivil toplum kuruluşları özellikle 1980 sonrası sosyal hayatın tüm alanlarını kapsayacak şekilde faaliyet yelpazelerini geliştirmişlerdir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları vatandaşlar ile bürokrasi arasındaki irtibatı sağlayan en temel örgütler haline gelmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları engelli haklarının geliştirilmesi noktasında önemli rol oynamışlardır. Engelli derneklerinin etkili ve işbirliği içerisinde yaptığı çalışmalar neticesinde, engellilere yönelik tıbbi bakıştan sosyal modele geçiş olmuştur. Bu sayede engelliler birçok yeni haklara sahip olmuşlardır. Bu çalışmada ki temel amaç da ülkemizde faaliyet gösteren engelli derneklerinin, engelli haklarının geliştirilebilmesi için ortak bir engelli politikasına sahip olup olmadıklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda 16 farklı engelli derneği ile mülakat uygulaması yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar ülkemizde faaliyet gösteren engelli derneklerinin, ortak bir vizyondan uzak ve engellilere yönelik faaliyetlerinin çok sınırlı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelliler, engelli hakları, sivil toplum kuruluşu, vizyon, sivil hak

DISABLED ASSOCIATIONS AS ACTORS IN DETERMINING THE POLICIES AND PRACTICES TOWARDS PEOPLE WITH DISABILITIES: IS IT MENTIONED A COMMON POLICY VISION DISABILITIES?

ABSTRACT

Civil society organizations have developed a range of activities to cover all areas of social life, especially after 1980. In this context,

civil society organizations, citizens and providing liaison between the bureaucracy have become the main organizations. Civil society organizations has played an important role in the development of disability rights. Associations of disabled as a result of his studies in the cooperation, it has been the transition process from medical perspective to social model. In this way, a lot of disabled people have received new rights. The main aim of this study is disabled associations operating in our country, it is to determine whether they have a common policy for the development of disability rights. It has been conducted different interviews with 16 disabled association. Eventually, the remote and applications from a common vision of the disabled associations operating in our country showed that very limited.

Keywords: Disabled people, disability rights, civil society organization, vision, civil right

GİRİŞ

Sermaye 1979'da Thatcher ile İngiltere'de akabinde ise Reagen ile ABD'de başlayan ve başarılı sonuçlarından dolayı tüm dünyada hızlı bir şekilde taklit edilerek uygulamaya konulan Neo liberal politikalar devletin ekonomik ve sosyal hayatta üstlendiği rolde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu dönüşümle birlikte sivil toplum kurumları ekonomik ve sosyal hayata yön veren önemli kurumlar olarak ortaya çıkmışlardır. Bu gelişmeler ile birlikte devletin ekonomik ve sosyal yaşamı düzenleyici ve zorlayıcı rolü pasifize edilmiştir. Ekonomik alanda düzenleyici kurum olarak serbest piyasa ekonomisi sosyal yaşama ilişkin düzenlemelerde ise sivil toplum örgütleri ön plana çıkmıştır.

Sivil toplum bir taraftan sosyal yaşama ilişkin düzenlemelerde önemli belirleyicilerden biri olurken, diğer taraftan da başta devlet olmak üzere birçok kurumu yönlendiren güçlü bir mekanizmaya dönüşmüştür. Bu durum engellilere yönelik politika ve uygulamalar da önemli bazı değişikliklere neden olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkeler olarak kabul edilen ülkelerde engellilere ilişkin sivil toplum örgütleri hem engelli haklarının geliştirilmesi, hem engellilere ilişkin politika ve uygulamaların hazırlanması ve hayata geçirilmesinde temel rol oynar duruma gelmişlerdir.

Bahsedilen bu değişim dalgası, Türkiye'de etkisi altına almış özellikle ekonomik hayata ilişkin hızlı bir neo liberal döneme girilmiştir. Ancak, sosyal hayata ilişkin, neo liberal uygulamalar için Türkiye'nin 2000'li yılları beklemesi gerekmiştir. 1989'da Özal iktidarı ile başlayan neo liberal ekonomi politikaları 2000'li yıllarda sosyal yaşamı etkilemeye başlamış bu etkinin bir yansıması olarak sivil toplumda Türkiye'nin gündemine girmiştir. Ancak, Türkiye de sivil toplum ideolojik ve

hatta zaman zaman hakim iktidar partilerinin yönlendirmesi temelinde şekillenmiş buna bağlı olarak da henüz olması gereken düzenleme gelememiştir. Sivil toplum kuruluşları adeta birilerinin siyasi ve ekonomik hayallerini gerçekleştirmek için kullandıkları etkin mekanizmalara dönüşmüşlerdir. Bu olumsuz gelişmelere rağmen Türkiye’de bir sivil toplum gündemi oluşmuş ve toplumun hem farklı kesimleri, hem de toplumda o zamana kadar dikkate alınmayan sorunları gündeme taşıma konusunda ideolojik gerekçeleri de olsa bir rol üstlenir duruma gelmiştir. Ancak, sivil toplum kuruluşlarının Türkiye ölçeğinde olmaları gereken düzeye gelmeleri ve gerçekten sivil olabilmeleri için çok daha farklı bir dizi adımın atılması gerektiği ortadadır. Bu anlamda Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarına ilişkin analizleri temel alan çok çeşitli çalışmalar yapılması ve ortaya net bir çerçeve sunulması büyük önem arz etmektedir.

Buradan hareketle bu çalışma, bir sivil toplum kuruluşu olarak engelli derneklerine odaklanmıştır. Çalışmanın amacı, *“Türkiye’deki engelli derneklerinin engelli politika ve uygulamalarına ilişkin ortak bir vizyonları olup olmadığını”* ortaya koymaktır. Aslında bu bir anlamda ideolojik ve çıkar temelli şekillenen Türk sivil toplum anlayışının son yıllarda buradan uzaklaşarak olması gereken düzleme yaklaşıp yaklaşmadığını analiz etme anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, neo liberal uygulamalar ile yaşanan dönüşümün sosyal politikaya ilişkin yansımaları ve bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının pozisyonları tartışılmıştır. İkinci kısımda ise, Türkiye’de engellilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarının engellilere ilişkin politika ve uygulamalara yönelik ortak bir bilinç ve faaliyetler zinciri oluşturabilecek bir vizyon birlikteliğine sahip olup olmadıklarını ölçmeye yönelik gerçekleştirilen araştırma sonuçları yer almaktadır.

1. NEO LİBERALİZMLE BİRLİKTE GERÇEKLEŞEN DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL POLİTİKALARA VE UYGULAMALARA YANSIMASI

1980’den sonra yaygınlaşan yeni neo-liberal ekonomik anlayışın devletin iktisadi ve sosyal hayatta rollerini azaltıcı bir etkisi olduğu bilinmektedir. Devlet refah hizmetleri ekseninde farklı olarak bu hizmetlerin yerine getirilmesindeki görevlerini sivil toplum kuruluşları ile paylaşmaya başlamıştır. Neo liberal politikalara geçişten önce gelişen ve uygulanan sosyal devlet, refah devleti uygulamalarının gelişimi devletlerin refah algısını geliştirmiş, ulusların gelişmişliğinin en temel göstergesi refah hizmetleri oluşmuştur. Ancak, yeni liberal politikaların

ortaya çıkması devletin sosyal ve ekonomik hayatta etkisini azaltırken, bu boşluğu devletin sağladığı özgürlük ile sivil toplum kuruluşları üstlenmiştir. Bu durum, yeni dönemin klasik liberalizmden farkını ortaya koymaktadır. Neo liberal anlayışta devlet, ekonomiye ve sosyal hayata müdahaleden vazgeçerken, sivil toplum örgütleri refah hizmetlerini temin edici rolü üstlenecektir. Aynı zamanda bu kuruluşlar siyasiler üzerinde yeni hakların temini ve politikaların oluşturulmasında en temel yön gösterici olacaklardır. Özellikle ekonomik anlayışta ki “*bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler*” anlayışının sınırlarını sivil haklar ve sivil toplum kuruluşları çizmektedir.

Liberal ekonomik anlayış hayatın olağan risklerine karşı bireyleri korumada ideal mekanizmayı serbest piyasa olarak gören ve devletin öncelikli rolünü de ekonomik etkinliği geliştirme olarak tanımlayan düşünce sistemidir (Hill, 2011:573). Yeni neo liberal politikaların uygulamaya girmesinden sonra, özellikle sosyal politika alanında hizmetler büyük oranda devletler tarafından finanse edilmekle birlikte sunulmaları ise özel yada gönüllü kuruluşlar tarafından yapılır hale gelmiştir. Ayrıca piyasalar yerine ortaklar ve ağlar aracılığıyla koordinasyon ve işbirliği sağlanması yönünde güçlü vurgular yapılmaktadır (Powell, 2011:135). Bu durum sosyal politikanın ve sosyal güvenliğin¹ klasik anlamının değişmesine de neden olmuştur. Çünkü genel olarak sosyal politika ile kast edilen, toplumsal refahın devletin sağladığı refah olduğudur. Ancak yeni dönemle birlikte refah hizmetleri devlet dışı başka toplumsal mekanizmalarca sağlamaktadır. Bu yeni aktörler; -Aile ve arkadaşlar, -piyasa ve gönüllü kuruluşlar, -karşılıklı yardım kuruluşları ve hayırsever örgütler gibi hükümet dışı kuruluşlardan oluşmaktadır (Manning, 2011:45). Yeni anlayışla birlikte özellikle yeni aktörlerin uyumlu ve başarılı çalışabilmeleri için sivil haklar² ve sivil hak-

¹ Sosyal güvenlik; hem amaçları, hem de amaçlara ulaşmak için oluşturulan özgün hukuksal teknikleri kapsamaktadır. Bu kapsamda da sosyal güvenliğin temel amaçları ve hedefi; -toplumda yaşayan bireylere ekonomik destek sağlamak, -toplumu genel olarak risk kabul edilen olaylara veya olgulara karşı korumak, -toplumda yaşayan herkesin gelişmesini sağlamak için sistem oluşturmak (Korkusuz ve Uğur, 2015:6).

² Sanayi toplumunda denge unsuru orta sınıftır. Tarihi süreç içinde İngiliz orta sınıfının toplumdaki etkileri örnek alınarak orta sınıfların toplum içinde oynadığı rolü; 14 yy. lordlar işçi kıtlığı yüzünden işletemedikleri, kullanılmayan araziye sahip çıkan serfler ücretle tarım işçisi tuttular. Çiftçi orta sınıfı böylece, alt tabakayı oluşturan serf statüsüne sahip köylülere, istediği yerde yaşama, çalışma imkanı vererek sivil haklar sağladı. Daha sonra burjuva orta sınıfı sivil haklar bakımından alt tabaka mensuplarına çalışmak imkanı ve özgürlüğü ile birlikte temsil hakları da verdiler böylece siyasi haklar gelişti. Sanayi devriminde orta sınıf olan beyaz yakalılar ise alt tabaka mensuplarına sivil, siyasal haklar kadar önemli sosyal haklar verdiler (Bayhan, 2005:148).

ların gelişmesi ön şarttır. Çünkü tüm bireylerin sosyal haklarını tam kullanabilmeleri için sivil hakların tam sağlanması gerekmektedir. Bu sayede haklarını bilen bireyler hem haklarını savunabilir, hem de haklarının kapsamını geliştirmek için bilinçli bir mücadele verebilirler. Bu durum toplumsal bir bilinç oluşmasına ciddi katkı sağlar. Haklarını bilen ve talep edebilen bir toplumsal anlayış devletin klasik görevlerinin sağlanmasını da kolaylaştıracaktır. Toplumunu oluşturan özellikle dezavantajlı gruplar toplumla uyumlu bir hayat idame ettirebilmeleri için nelere ihtiyaç duyduklarını ve nasıl bu hakları elde edebileceklerini sivil toplum kuruluşları ile net bir şekilde siyasilere talep edebileceklerdir.

Bahsedilen bu dönüşüme rağmen uygulamada ise sivil haklar mevzuatının dezavantajlı grupların ve özellikle engellilere yönelik ayrımcılığı çözmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni ise engellilere yönelik kurumsallaşmış önyargılardır. Bu ayrımcılığın köklü kültürel temelleri bulunmaktadır. Engellilere yönelik ayrımcılığın temelinde (Demircioğlu, 2010:61, Braddock and Parish, 2011:103) tarihsel süreçte dinin yanlış yorumlanması, ailelerin engelli çocuklarını toplumdan uzak tutmaları, engellilerin sosyal hayatın dışında kalmasına neden olan mimari çevre, engellilerin toplum içerisinde yardıma muhtaç ve düşkün insanlar olarak lanse edilmeleri sayılabilir.

Bu ayrımcılığı kaldırabilmek için güçlü bir anti ayrımcılık politikası ile ekonomik özgürlüğü de kapsayan toplumsal bir modele dayalı politikaların üretilmesi gerekmektedir. Engelliler için sivil hakların başarılı olabilmesi mevzuat çalışmasının ötesinde siyasi mücadele gerekmektedir. Bu şekilde oluşacak irade ve bilinç yükseltilmesi ile ilgili kuruluşlar ile işbirliği araştırma ve tanıtım çalışmaları oldukça önemlidir (Stubbes, 1999). Neo liberal politikaların gelişmiş ülkelerde başarı ile uygulanmasının arkasında da bu faktör bulunmaktadır. Çünkü öncelikli olarak vatandaşların hakları ile ilgili bir bilince sahip olmaları ve haklarını talep edebilecekleri bir siyasal ortam ile toplumsal başarıya ulaşılmaktadır. Özellikle engelliler ile ilgili olarak tıbbi modelden sosyal modele doğru gerçekleşen eksen kaymasında siyasal hareketlerdeki kırılmaların önemli bir rolü olmuştur. Sivil toplum kuruluşları da faaliyetleri ile üyelerinin siyasal, ekonomik ve sosyal haklarının farkındalığını geliştirmeleri bu süreci hızlandıran diğer faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde yeni sağ veya üçüncü yol diye de adlandırılan yeni liberal ekonomi anlayışına bağlı devlet yönetimlerinde sosyal politikanın uygulanması, kapsamının geliştirilmesi noktasında sivil toplum kuruluşları ve onların çalışmaları kilit öneme sahiptir. Çünkü devlet dışın-

da organize olmaları ve gönüllülük esasına göre hareket etmeleri kendi üye sayılarının artmasına neden olmakta, bu ise kamu yöneticilerine karşı daha farklı baskı oluşturarak hakların geliştirilmesinin temel gücü oluşturmaktadır. Sivil toplum örgütleri bahsi geçen üçüncü yolda siyasi partilerden bağımsız siyasi partilerden bağımsız programlar geliştirmekte ve bu programlar sayesinde sivil toplum örgütleri siyasi partilerin etki alanından çıkararak siyasal ya da ideolojik bir mekanizma olmaktan sıyrılmaktadır. Sivil toplum örgütleri ile ilgili bahsedilen bu kimlik değişimi onun toplumda gördüğü karşılığı arttırmakta ve vatandaşların çok daha kolay ve istekli bir şekilde sivil toplumun üyesi olmalarına olanak tanımaktadır. Bu durumda demokratik seçimlerde siyasi partilere karşı baskı oluşturabilme ve onların politikalarına yön veren bir güç merkezi pozisyonuna dönüşmeleri durumunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü tamamen gönüllü insanların oluşturduğu bu tür kuruluşlar toplumun istek ve taleplerini siyasilere üye sayıları itibariyle daha rahat ifade edebilmelerini neden olabilecektir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının ve onların günümüzde üstlendikleri rolü daha net bir şekilde ortaya koymak oldukça büyük bir önem kazanmaktadır.

2. ENGELLİLERE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Engelli bireyler sosyal ve ekonomik hayata katılım noktalarında diğer bireylere nazaran dezavantajlı bir pozisyonda oldukları bilinmektedir. Engellilerin toplumsal yaşama diğer bireylerle eşit ve insan hakları temelinde özel durumlarına bağlı olarak sağlanacak fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Bunu kısıtlayan mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, politik, hukuksal ve sosyal bilişsel engellerin temelinde, tarih boyunca engelli bireylere yönelik olarak toplumun geri kalanı tarafından geliştirilmiş önyargıların aşılması özel bir önem taşımaktadır (Uluocak ve Aslan, 2012:24).

Dünya genelinde engelli nüfusun oranları³ engellilerin toplum içindeki yoğunluğunu net olarak göstermektedir. Engellilerin eşit bireyler olarak görülerek onlara tüm imkanların sağlanması noktasında da sivil toplum örgütlerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü, engellilerin sorunlarına ilgisiz kalmak, onlarla ilgilenmemek ve müdahalesiz kalmak, bu anlamda özgürlükçü bir liberalizm değil, mevcut tahakküm

³ Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tespit ve ölçütlerine göre dünyada 500 milyondan fazla engelli insan yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde engellilerin genel nüfusa oranı % 10 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran % 12 civarındadır (Knapp vd., 2007:3).

pratiklerinin sürdürülmesini onaylamak anlamına gelmektedir (Uluoçak ve Aslan, 2012:25). Bu noktada devletin eksik kaldığı alanları tamamlamak ve geliştirmek için sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Engelli bireyler yeti yitimlerinden ziyade toplumun onlara çıkardığı engeller nedeniyle daha dezavantajlı konuma gelmektedirler. Bu yüzden engelliler ile ilgili politikaların oluşturulması, izlenmesi, eksikliklerinin giderilmesi noktasında sivil toplum kuruluşlarının kararlı çalışmaları gerekmektedir (Shakespeare, 2011:54).

Bilindiği üzere sosyal haklar maddi güçleri bulunmayan, zayıf olan ve gereksinimlerini karşılayamayan kişilere devletçe yapılan yardımlar olarak kabul edilir. Liberal devlet anlayışı içerisinde bu yardımların sivil toplum kuruluşları (hayır dernekleri) yoluyla yapılması da mümkündür. Ancak böyle bir yardımlaşmanın zenginlerin merhamet ve cömertlik duygularına dayandırılması ve bunların sınırlı ve yetersiz kalması olasıdır. Kaldı ki; yardım derneklerinden yardım talep etmek ile devletten bir alacak hakkı istemek birbirinden tümüyle farklıdır. Çünkü yardım edilenin, yardım edene karşı bir manevi eziklik duyma, şükran borcu içinde bulunma durumu olduğundan, insan onurunu ve haysiyetini zedeleyici bir ağırlığı vardır. Bunun en uç noktası “*dilenciliktir*”. Oysa sosyal hak, topluma karşı bir alacak hakkı olarak kabul edildiğinden, insan onuruna ve haysiyetine daha uygun düşmektedir (Çınarlı, 2010:30).

Engellilere yönelik genel ayrımcılık siyasal ve ekonomik ilişkiler, kültürel ve kurumsal uygulamalar ile derin toplumsal yapılar kök salmış olan karışık bir toplumsal ve siyasal gerçektir (Gleeson, 2011:379). Çünkü ilk çağlardan itibaren engellilere karşı oluşan, engellilerin bakıma muhtaç, pasif, tek başlarına hayatlarını idame ettiremeyecekleri yönünde bir algılama vardır. Ancak teknolojik, ekonomik, sosyal hayatta ve sağlık alanında yaşanan değişimler ile bu algılaşmanın yanlış temellere dayandığı görülmüştür. Bu nedenle engelli hakları için engelli hareketi önemli eksikliği giderecek bir gelişmedir. Bu sayede sivil toplum örgütlerini de içine alan bir siyasal hareket ortaya çıkmıştır. Engelli hareketi⁴ engelli sivil toplum kuruluşlarının et-

⁴ Engelli hakları hareketi üç sosyal evreden geçmiştir. Hareket ilk olarak, engelli insanları baskı altına alınmış azınlık grubu olarak tanımlamış ve daha sonra engelli olma durumunun tıbbi modelini oluşturan uygun egemen yapı, egemen durumdaki görüşler ve uygulamalar için de kaynaklar belirlenmiştir.

İkinci evrede engelli insanların sorunlarını çözmek için bu hareketi ideolojik, yasal ve örgütsel olmak üzere üç cepheye taşınmıştır. Bu noktada somut biçimde, büyük ölçüde tıbbi modelin yerini tutan sosyal model önerilmiştir.

Üçüncü evrede, engelli hakları hareketinin elde ettiği başarının ardından oluşan sosyal modelin, engellileri etkili bir engelli hakları ortaklığının kurulması için yardımlarına ihtiyaç

kinliğinin de aynı zamanda bir göstergesini oluşturmaktadır (Beckett, 2011:417).

Bu genel analizden sonra Türkiye ölçeğinde bir analiz yapıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. Engellilere yönelik ilk sivil toplum kuruluşları ülkemizde devlet tarafından organize edilmiştir. 1958 yılında Altı Nokta Körler Derneği ve 1963 yılında Türkiye Sakatlar Derneği kamu yararına çalışan dernek statüsü kazanmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde sosyal alan büyük ölçüde devlete yakın sivil toplum kuruluşlarına terk edilmiştir. Ancak bu dönemde engelli yoksulluğu en büyük problemdir. Bu nedenle bu dernekler hayır severlik alanına hapsedilmişlerdir (Yılmaz, 2014:63). Sivil toplum kuruluşları da engelliler ile ilgili politika belirlenmesi hedefinden ziyade para toplayan kermes mantığı ile faaliyetlerini yürütmek zorunda kalmışlardır. Günümüzde de engelli derneklerinin genel faaliyetleri ülkemizde bu çizgiyi pek geçemediği görülmektedir. Engelli derneklerinin tek faaliyetleri engellilere yönelik bağış, dergi satışı, gösteri yapmak şeklinde olmaktadır. Bu durum aslında toplumca engellilerin yanlış anlaşılmasına neden olan temel bir faktör olmaktadır. Çünkü pek çok sivil toplum kuruluşu engellileri güçsüz, paraya muhtaç ve sadece yardımla yaşayabilecek bir şekilde topluma lanse etmektedir. Özellikle bunun arkasında Türk toplumunda sivil toplum bilincinin gelişmemiş olması, insanların kendi ekonomik çıkarlarını sağlamak için toplumun yardım duygularını sömürmek istemeleri yer almaktadır. Bu durum sivil toplum kuruluşları ile vatandaşlar arasında güvensizliklere neden olmuş ve sivil topluma olan güven eksikliği devletin bu alandaki mevzuatı ve politikaların üzerinde etkili olmuştur(Laçiner, 2009:38).

1980'lerden sonra İngiltere de başlayan neo liberal uygulamalar ile liberal devlete doğru bir kayış ülkemizde de görülmeye başlamıştır. Bu yeni anlayışın başarı ile uygulanabilmesi için, yeni bir üretim sistemi oluşturularak, üretim maliyetlerinin düşürülmesi gerekli ön koşullardan birisi olmuştur. Bu uygulamalar gelir dağılımının bozulmasına ve toplumsal gruplar arasında mevcut farkların derinleşmesine neden olmuştur. Bu sorunun çözümü için ülkemizde geleneksel İslam inancında yer alan hayırseverlik ön plana çıkartılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının pek çoğu geleneksel sosyal yardım kültürü etrafında hizmetlerini vermişlerdir(Koçal, 2014:217).

Aynı dönemde ülkemizde yaşanan askeri darbeyle muhalefetin tamamen dağıtılmasıyla birlikte siyasi olarak faal olan bir çok insanın

duydukları grupların görüşleriyle karşı karşıya bırakacağını ve onları sağlık bakım reformu gibi önemli konuların eşiğine getireceğini saptamıştır (Winter, 2004:354).

soruşturmalar nedeniyle siyasi katılım imkanları sınırlanmıştır. Yasalar yolu ile siyasi faaliyetleri yasaklanmış olan insanlar ise siyasal olarak faal olabilmek için kimi zaman apolitik görünen ve sıklıkla formel olmayan örgütler oluşturmaya başlamışlardır(Wedel, 2007:140-141). Ayrıca devlet eliyle sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin artırılması çalışmaları sivil toplum örgütlerinin sivil olamaması neticesini ortaya çıkartmaktadır (Türküne, 2005:98). Bu da sivil toplum için tıpkı yardım toplamanın getirdiği dezavantajlı bir durum oluşturmuştur. Ülkemizde vatandaşların sivil toplum kuruluşlarını siyasi bir örgüt gibi algılanmasına neden olmuştur. Özellikle de kamu ile sivil toplum kuruluşları arasında karşılıklı bir güvensizlik oluşmuştur (Laçiner, 2009:38). İnsanlar da sivil toplum kuruluşlarına üye olunca bir fişlenme, muhalefet olarak algılanma korkusu ile bu kuruluşlara karşı önyargılar gelişmiştir. Üye sayıları az olduğu için etkinlikleri azalmış ve insanların bu kuruluşları muhalif hareket olarak görmüşlerdir.

Bu ifade edilenlerden de anlaşılacağı üzere ülkemiz açısından sivil toplum örgütlerinin etki alanlarında önemli problemler olduğu gözlenmektedir. Özellikle sivil toplum örgütleri toplumdan gerekli desteği bir türlü sağlayamamaktadır. Böylesi olumsuz bir tablonun ortaya çıkmasında etkisi olan diğer bir kurumu da medyadır. Ne yazık ki Türkiye’de medya salt devletin ve birkaç sermayedar aydının sözcüsü gibi hareket etmektedir. Medya çoğu zaman sivil toplum örgütlerinin çok olağan dışı durumlar dışında etkinliklerinden ve programlarından bahsetmemektedir. Buda sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini ve amaçlarını topluma tam yansıtamamalarına neden olmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin başarılı olabilmesi için çoğulculuk, kamusalılık, özerklik, yasallıkta şarttır (Bayhan, 2005:153). Bu dört şart tam olarak sağlanabilirse ülkemizde sivil toplum örgütleri gerçek anlamda kendilerinden beklenen faaliyetlerini yerine getirebilir. Kuruluşlarını düzenleyen hukuki alt yapı ile kamudan özerklik elde edilerek tüm kamuyu kapsayacak özgür faaliyetler ile çoğulcu bir yapı ancak sağlanabilecektir.

Ancak Türkiye’nin politik atmosferi ve toplumun farklı ideolojik anlayışları temelinde parçalanmış olması sivil toplum örgütlenmesine ve bunların faaliyetlerine olumsuz etki yapmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak çoğulcu bir yapı henüz oluşmamıştır. Sivil toplum örgütlerinin ideolojik çıkarımlar sağlama çabasından vazgeçerek toplumun özellikle dezavantajlı kesimleri için fayda üretme ve üretilen bu faydayı sürekli kılma yönünde bir eksen değişikliğine gitmesi gerekmektedir. Bu sivil toplum örgütlerinin top-

lumu birleştirmek yerine ayrıştıran ideolojik eylemlerinden ve politik bağlantılarından sıyrılmasını gerektirmektedir.

3. ARAŞTIRMADA VERİ VE YÖNTEM

Araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında mülakat yöntemi kullanılmıştır. Farklı ve ortak faaliyet alanı bulunan 16 engelli derneği ile önceden hazırlanmış sorular kullanılarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan kişilerin 1 tanesi başkan yardımcısı, 4 tanesi dernek yönetiminde çeşitli pozisyonlarda görev alan kişiler, 12 tanesi de ilgili derneğin başkanıdır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere farklı alanlarda faaliyet gösteren 16 engelli derneği ziyaret edilmiş ve bu dernek yöneticileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar da görüşmecilere yöneltilen sorular iki grupta toplanmaktadır.

Birinci grupta yer alan sorular mülakat yapılan demekleri tanımaya ve tanımlamaya yönelik sorulardır. İkinci grupta yer alan sorular ise engelli derneklerinin engellilere yönelik politika ve uygulamalara ilişkin ortak bir vizyonları olup olmadığını tespit etmeye yönelik sorulardır.

Dernek başkan ve yöneticileri ile yapılan mülakatlar ortalama olarak 80 dk. civarında sürmüştür. Her bir dernek yöneticisi ile bir defa görüşme imkanı bulunabilmiştir. Veri toplama süreci esnasında göze batan en önemli olaylardan bir tanesi engelli derneği yöneticilerinin mülakat yapma konusunda sergiledikleri isteksizlikleri olmuştur. Bu noktada yaşanan en büyük sıkıntı dernek yöneticilerinin mülakatlar esnasında kendilerinin denetlenecekleri yönündeki düşünceleridir. Görüşmelerin bilimsel bir amaçla gerçekleştirilmek istendiği ve bunun bir denetleme olmadığı yönünde kendilerini ikna etmek oldukça uzun zaman almıştır. Bunun yanı sıra veri toplama sürecinde ortaya çıkan bir diğer hususta mülakat yapılan kişilerin bazılarının mülakat esnasındaki tedirginlikleri olmuştur. Bu tedirginliğin nedeni tam olarak anlaşılacakla birlikte böylesi bir araştırmanın kendileri için bazı tehditler yaratabileceği algılarının bunda etkili olduğu söylenebilir. Çünkü mülakat yapılan kişilerde kendilerine yönelik sürekli bir muhalefetin olduğu hissi sezilmiştir. Eğer araştırma sonuçlarında kendileriyle ilgili bir problem çıkarsa bunun ileride kendi aleyhlerine kullanılabileceği vesvesesi mülakat yapılan kişileri tedirgin etmiştir.

Veri toplama sürecinde dikkat çeken bir başka husus ise engelli derneklerinin binalarının genellikle iç karartıcı, düzensiz, bakımsız ve çok temiz olmadığıdır. Bu derneklerin fiziksel şartları o derece kötü durumda olmaları nedeniyle tabela olmadan onların masum bir der-

nek olduğunu anlamak pek mümkün değildir. Hatta bazı derneklerde bazı eğlence oyunlarının bile oynandığı görülmüştür. Aslında dernekler ziyaret edildiğinde ilgili engelli gruplarından ziyade engelli olmayan insanların sosyalleşmesi için bir düzenleme ile karşılaşmıştır.

Özetle veri toplama sürecinde edinilen tecrübe Türkiye’de engelli derneklerinin örgütlenmeleri, yönetilmeleri ve fonksiyonlarını olmasa gereken düzeyde icra edebilmeleri için çok önemli adımlar atılması gerektiği gözler önüne sermiştir.

4. BULGULAR VE YORUM:

Mülakat yapılan 16 dernekten dört tanesi (D1, D4, D6, D10) ulusla bazda faaliyet gösteren dernekler olup geri kalan 12 dernek yerel bazda faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu derneklerin 4 tanesinin ana faaliyet amacı görme engelliler (D1, D2, D5, D7) 2 tanesinin işitme engelliler (D3, D9) , 6 tanesinin faaliyeti spastik ve zeka engelliliği (D8, D11, D12, D14, D15, D16) 3 tanesinin faaliyeti genel olarak tüm engelli grupları (D4, D6, D13), bir tanesi ise kas hasatlıkları (D10) oluşturmaktadır.

Tablo 1: Mülakat Yapılan Demeklerin Faaliyet Alanları ve İsimleri

D1	Altı Nokta Körler Derneği Bursa Şubesi
D2	Uygar Görme Engelliler Derneği
D3	Duyum İşitme Engelliler Eğitim ve Kültür Derneği
D4	Türkiye Sakatlar Derneği Bursa Şubesi
D5	Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği
D6	Türkiye Harp Malülleri Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Şubesi
D7	Görme Engelliler Derneği Genel Başkanlığı
D8	Bursa Spastik Çocuklar Tedavi ve Eğitim Merkezi
D9	Bursa Sağır Dilsizleri Himaye ve Yardım Derneği
D10	Türkiye Kas Hastalıkları Derneği Bursa Şubesi
D11	Zihinsel Özürlü Çocuklar Koruma Derneği
D12	Bursa Spastik Engelliler Rehabilitasyon Eğitim Derneği
D13	Bursa Engelliler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
D14	Bursa Otistik Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği
D15	Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Çocuklar Akademisi
D16	İnegöl Zihinsel Engelliler Derneği

Mülakat yapılan derneklerden 12 tanesinde dernek ve şube başkanı (D1, D2, D3, D4, D5, D7, D8, D10, D12, D14, D15, D16), 4 tanesi ise farklı pozisyonlarda görev yapan yöneticilerden (D6, D9, D11, D13) oluşmaktadır.

Tablo 1’de yer alan verilerin dağılımı araştırmanın amacı için oldukça anlamlı bir dağılımdır. İfade edildiği üzere araştırma derneklerin ortak bir engelli vizyonu olup olmadığına odaklanmaktadır. Ortaklık çeşitlilik içinde aranması gereken bir olgudur. Bu nedenle mülakat yapılan dernek çeşitliliği bir anlamda ortaklığın aranabilmesi için gereken çeşitlilik niteliğini taşımaktadır. Ayrıca mülakat yapılan kişilerin hepsinin dernek yöneticisi olması hatta önemli bir kısmının dernek başkanı olması yine araştırmanın amacı açısından oldukça önemlidir. Çünkü “*vizyon*” stratejiye ilişkin bir kavram olarak üst yönetimin oluşturabileceği bir idealdir. Bu nedenle vizyon varlığına ilişkin bir çalışmada odak kitle dernek üst yönetimi olmalıdır.

Tablo 2: Derneğin Kuruluş Amacı

D1,D5,D15	Üyelerin eğitimi, rehabilitasyon ve istihdamı
D2,	Sıfır gören engellilere hizmet vermek
D3,D13,D16	Engellilere hizmet vermek
D4,	Engellilerin haklarını korumak
D6	Şehit aileleri ve gazilere hizmet vermek
D7,D11	Üyelere hizmet vermek
D8	Spastik çocukların toplumla bütünleşmesini sağlamak
D9	Sağır ve dilsizlerin sorunlarını çözmek
D10	Üyelerin haklarını korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak
D12	Üyelerin yaşam kalitesini arttırmak
D14	Otizimli çocuklara hizmet vermek

Tablo 2 incelendiğinde mülakat yapılan dernek yöneticilerinin derneklerin kuruluş amacına ilişkin söylevlerinin düşündürücü olduğunu ifade etmek gerekir. Farklı engelli dernekleri ile görüşmüş olması pek tabii olarak özel amaç farklılıklarına yol açacaktır. Tablo 2 incelendiğinde bu durum görülmektedir. Örneğin Otizmle mücadele etmek, sağır ve dilsizlerin sorunlarını çözmek gibi özel alt amaçları olmaması oldukça normaldir. Ancak bu normalliğin ötesinde dernek yöneticilerinin amaçlarını ifade ederken genel ifadeler kullandıklarını, “*hizmet etmek*”, “*ilgilenmek*” vb. kavramlarla derneğin amacını tek cümlede özetlediklerini bunların nasıl yapılacağı hususunda yöneltile sorulara kaçamak cevaplar verildiği ya da hiç cevap verilmediği tespit

edilmiştir. Ayrıca, amaçlar belirtilirken hiçbir şekilde engelli haklarına, bu haklara eşit faydalanma çalışmalarına ve engellilere yönelik ortak toplumsal bir bilinç oluşturmaya yönelik hiçbir ifadeye rastlanmamıştır. Bu durum engelli derneklerinin kuruluş amaçlarının iyi düşünülmediğini kurulan derneklerin sadece dernek tabelasına sahip olup dar bir çevreye yöneldiğini göstermektedir. Aslında özelde engelli dernekleri ile ilgili olarak yapılan bu tespit ülkemizde farklı alanlarda örgütlenmiş birçok sivil toplum örgütü içinde geçerlidir. Bu durum ülkemizde sivil toplumun hala daha neo-liberal dönemde olması gereken düzeye henüz ulaşamadığını göstermektedir.

Tablo 3: Üye Sayısı

	Üye Sayısı		Üye Sayısı		Üye Sayısı		Üye Sayısı
D1	800	D5	350	D9	268	D13	374
D2	1300	D6	431	D10	179	D14	45
D3	500	D7	62	D11	146	D15	520
D4	650	D8	270	D12	100	D16	490

Ulusal bazda faaliyet gösteren dernekler (D1, D4, D6, D10) ile bölgesel bazda faaliyette bulunan derneklerin üye sayıları verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde derneklerin üye sayılarının D1 ve D2 dışında (her iki dernekte görme engellilere yönelik derneklerdir) üye sayılarının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Bunun temel nedeni mülakat yapılan yöneticiler engellilerin ilgisizliği ile özetlemektedir. Ancak engelli vatandaşlar ile yapılan görüşmelerde durumun böyle olmadığı tespit edilmiştir. Engelli derneklerinde dernek olmanın bir gerekliliği olarak belli dönemlerde kanunen yönetimin belirlenmesi gerekmektedir. Engelli derneğini kuranlar ve idare edenler derneğe mümkün olduğunca az üye kaydederek yönetimin ve derneğin kontrolünün kendi ellerinden çıkmasını engellemeye çalışmaktadırlar. Çünkü derneğin üyeleri arttıkça kongrelerde oy kullanan üyelerin sayısı artacak bu da seçimlerin zor geçmesine neden olacaktır. Bu durum bir sivil yapılanma olan engelli derneklerinin sağladığı gücün yöneticiler tarafından tekele alınması ve paylaşılmak istenmemesinin bir sonucudur.

İşte buradan engelli derneklerinin gerçek amaçlarının engellilere yardımcı olmak mı? Onlar için daha yaşanabilir ortamlar hazırlamak mı? Engelliler ile ilgili olarak bir toplumsal bilinç oluşturmak mı? olduğu, yoksa birilerinin güç sahibi olarak kendini tatmin amacı olarak mı olduğu konusunda bir şüphe ortaya çıkmaktadır. Aslında mevcut durum üzerine düşünüldüğünde bunun bir şüpheden çok daha ötesinde

büyük çoğunlukla engelli derneklerinin birileri için politik ekonomik ⁵ve sosyal çıkar amaçlı kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 4: 2014 Yılı İçinde Yapılan Faaliyetleriniz

D1	Görme engellilere yönelik bilgisayarlı çağrı merkezi.
D1,D3,D5,D7,D10,D15,D16	Kurslar açılarak eğitim verildi
D1,D3,D5,D13	İstihdam için kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapıldı.
D1,D2,D4,D6,D12,D15,D16	Geziler ve sosyal aktiviteler düzenlendi
D2,D12	Maddi yardımlar yapıldı
D2,D4,D10	Araç gereç temin edildi
D4	Seminer ve bilgilendirici paneller düzenlendi
D6,D10,D13	Erzak ve giysi yardımı yapıldı
D8	Tedavi edici uygulamalar için görüşmeler yapıldı
D9	Kilim ve halıcılık projesi yapıldı
D11,D14	Faaliyet yapılmadı.
D12,	Sosyalleşme alanları oluşturuldu.

Tablo 4'de derneklerin faaliyetlerine ilişkin yer alan veriler görüldüğü gibi bir derneğin bir yıl içerisinde sadece tek bir faaliyet yaptı-

⁵ Engelliler adına yardım topluyoruz diyerek para talep eden kişileri basın mensuplarının bildirmesi üzerine Sakarya Engelliler ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Bülent Dik konuyla ilgili yaptığı açıklamada, bu kişilerin engelli dernekleriyle ve resmi kurumlarla bağlantısı olmadığını söyledi. Bu olayın tamamen dolandırıcılık olduğunu vurgulayan Başkan Dik, emniyet ve zabita müdürlüklerine konuyla ilgili çok kez şikayette bulduklarını dile getirerek şunları söyledi: "*Engelliler ve Derneği Başkanı olarak ilimize farklı illerden gelen engelli derneklerinin adını kullanarak ücretli sattıkları kitap dergi satanlar. Zabita daire başkanımıza il emniyet müdürümüze konuyla ilgili bizzat ziyarette bulunup bilgi aktardım. Kendileri de oldukları yerden alacaklarını ifade ettiler. Sakarya halkımızın bu tür oyunlara gelmemelerini istiyoruz. Yaptıkları makbuz karşılığı yardımlar engellilere ulaşmıyor. Engellilerin ismi kullanılıyor. Bunların hepsi yalan. Bunlar dolandırıcı Kimse inanmasın. Toplanan paraları kendileri için topluyorlar. Buradan çağrı yapıyoruz, bu kişilerle görüşme bile yapmasınlar. En yakın polis merkezine şikayet etsinler. Bunların artık engellenmesini istiyoruz"*.

ğını göstermektedir. Bu faaliyetlerin gerçekten yapılıp yapılmadığı konusunda da şüpheler oluşmuştur. Çünkü faaliyetlere ilişkin ne bir fotoğraf ne de bir yemek afişi, belge vb. edinilememiştir. Ancak mülakat yapılan kişilerin uyandırdığı bütün şüphelere rağmen, D1, D3, D5, D7, D10, D12, D15 ve D16 tarafından yapılan faaliyetlerin gerçekte engellileri bir tüketici olmaktan çıkararak onları, üretken olmaya doğru adım attıran kurs faaliyetleri düzenlemelerinin oldukça önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak bahsedilen faaliyetler gerçekte yapılmış olsalar bile bu faaliyetlerin toplamının engellilerin yaşamsal düzeylerinde ciddi değişiklikler yapacak faaliyetlerden oldukça uzak oldukları görülmektedir. Burada aslında derneklere şu sorulmalıdır. Engellilerin sosyal-psikolojik ve ekonomik durumları nasıl geliştirilebilir? Bunun için engelli sivil toplum kuruluşu olarak kısa, orta ve uzun vadede neler yapılmalı? Bu sorular sorulmadan gerçekleştirilen faaliyetlerin kalıcı sonuçlar üretmesi pek mümkün değildir.

Tablo 5: Ülkemizde Şuan Yürürlükte Olan Engelli Haklarının Neler Olduğunu Kısaca Özetleyebilmisiniz?

D15,D14,D13,D12,D11,D10, D9,D8,D7,D5,D4,D2,D1	2022 sayılı yasa ile engellilere 3 ayda bir maaş veriliyor.
D15,D14,D13,D12,D11,D9,D8,D7,D5,D4,D2,D1	Evde bakım parası veriliyor
D11,D10,D9,D7,D6,D2,D1	Ücretsiz ulaşım hakkı mevcut
D15,D14,D12,D11,D5,D4, D1	Eğitim hakkı, istihdam hakkı var
D12,	Sağlık yardımları yapılıyor
D14,	İnsana Yakışır bir hayat sürdürme hakkı var
D6	İş hakkı, faizsiz konut kredisi. su,telefon, elektrik, internet indirim
D4	Kota sistemi var
D16,D3	Bilmiyoruz.

Tablo 5’de yer alan veriler incelendiğinde mülakat yapılan engelli derneklerinin yöneticilerinin engelli hakları ile ilgili olarak kısmi düzeyde bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Ancak, gerek mülakat esnasında bu soruya cevap verirken ki tavırları, gerekse vermiş oldukları cevaplar göz önüne alındığında yöneticilerin engelli hakları konusunda detaylı bilgiye sahip olmadıkları rahatlıkla söylenebilir. Bunun yanında istihdam, eğitim ve en çokta maddi hakları olduğu söylenmiş, ancak bunlara ne düzeyde ve nasıl olduğu konusunda tatmin edici açıklamalar yapılmamıştır. Burada engelli derneği yöneticilerinin niyetlerine dair

önemli şüphe oluşmuştur. Engelli hakları konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmayan bu insanların gerçek niyetlerinin engelli hakları ve engellilerin yaşamsal kalitesi için mücadele vermek mi olduğu yoksa dernek yöneticisi olmalarının kendilerine sağladığı avantajları kullanmak mı olduğu iyi analiz edilmelidir.

Tablo 6: Faaliyet alanınız içerisinde bulunan bütün engelli yurttaşlarımıza ulaşabilmek için ne tür faaliyetler yapıyorsunuz? Bu konuda sizce ne kadar başarılısınız?

D7,D8,D11,D12.D14	Faaliyet yapmıyoruz. Derneğe gelmelerini bekliyoruz.
D1,D16	Basın yayın organlarını kullanıyoruz
D16	Sosyal medyayı kullanıyoruz
D2,D4,D9,D13	Organizasyonlar düzenliyoruz
D2,D6	Devlet kurumları eş zamanlı çalışmalar yapıyoruz
D3,D5,D10,D15	Özel kurslar açıyor ve işletiyoruz
D16,D9,D5	Biz ziyaret ediyoruz

Tablo 6 incelendiğinde demeklerin faaliyet alanlarında yer alan engellilere ulaşmak konusunda etkin bir iletişim kanalı kullanmadıkları görülmektedir. bilindiği üzere günümüzde en etkin iletişim aracı, sosyal medyadır. Oysa sadece tek bir dernek sosyal medyayı bir iletişim aracı olarak kullandığını ifade etmiştir. D16 dışında hiçbir dernek sosyal medyayı kullanmamaktadır. Kullanılan diğer iletişim yöntemleri günümüz için oldukça etkisiz ve topluma bilgi vermek değil istenilen kişiye haber vermek için kullanılan iletişim kanallarıdır. Bu durumda aslında engelli dernekleri yöneticilerinin faaliyetlerini geniş bir kitleye yaymak gibi bir düşünceleri olmadığını göstermektedir. Çünkü faaliyetlerin geniş kitlelere yayılması dernek yönetimi için farklı alternatiflerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Oysa genel anlayış yetkiyi daha iyi yapacak olana vermek değil, yetkiyi sürekli elinde tutarak onun yöneticiye sağladığı avantajı sürdürülebilir kılmaktır.

Tablo 7: Engelli hakları ile ilgili olarak Türkiye dışındaki diğer ülke uygulamaları hakkında bir bilgiye sahip misiniz ?

Evet, sahibiz	Hayır, sahip değiliz
D15,D14,D8,D6,D5,D4,D1	M16,M13,M12,M11,M10,M9,M7,M3,M2

Tablo 7’de engelli derneklerine Türkiye dışında diğer ülkelerdeki engelli hakları ile ilgili bir bilgiye sahip olup olmadıkları sorusuna ver-

dikleri cevap yer almaktadır. Bu sorunun amacı vizyon oluşturma için gereken bilgi ve bilinç düzeyine sahip olup olmadıklarını ölçmektir. Mülakat yapılan yöneticilerden 7 tanesi bilgi sahibi olduklarını, 9 tanesi ise herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bilgiye sahip olduğunu söyleyen 7 yöneticinin de konuyla ilgili olarak bir açıklama yapamamaları başka ülkelerdeki uygulamalarla ilgili sınırlı bir bilgiye sahip oldukları izlenimini bırakmıştır. Bu tablo engelli derneği yöneticilerinin ortak bir vizyon oluşturma konusunda gerekli olan bilgi ve bilinç düzeyine sahip olmadıklarına dair kuvvetli imalarda bulunmaktadır.

Tablo 8: Engelli hakları ve engellilere yönelik uygulamalar geliştirmek adına projeleriniz diğer demekleri ve devler olmak üzere diğer paydaşlarınızla konuşma-tartışma vb. faaliyet ve organizasyonlar yapıyor musunuz? Yapıyorsanız İçerikleri Hakkında Bilgi Verir misiniz?

D2,D3,D5,D8,D9,D11,D14 ,D15,D16	Yapmıyoruz.
D1,D4,D6,D10,D12	Evet yapıyoruz.
D1,D7,D8,D9	Kent konseylerine, çağırıldığımız toplantılara, organizasyonlara katılıyoruz ve fikir alış-verişi yapıyoruz.
D13,	Paydaşlarımızın bireysel çalıştığını düşünüyoruz.
Çalışma Yapanların İçerik Bilgileri	
D1	Görme engellilere yönelik bilgisayarlı çağrı merkezi kursu düzenlendi
D4	2022 sayılı yasanın düzeltilmesi için eylemler yapılıyor. 3 aylık verilen maaşın aylık verilmesi isteniyor.
D6	Şehit aileleri ve gazilerin haklarında düzenleme getirilmesini istiyoruz ve gereken saygının bize gösterilmesi için mücadele ediyoruz.
D10	Engellilerin kimsesi olmasa bile yaşayacakları bir bakım evi istiyoruz ve bununla ilgili tüm görüşmeleri yürütüyoruz
D12	Zihinsel engellileri spor ile rehabilite edebileceğimiz bir ortam oluşturmak istiyoruz.

Tablo 8’de yer alan veriler incelendiğinde mülakat yapılan 9 derneğin engellilere yönelik proje ve çalışmalar yapmak adına toplumun diğer paydaşları ile hiçbir ilişki içinde olmadıkları görülmektedir. 5 tanesi çeşitli görüşme ve faaliyetler yaptıklarını ifade etmekle birlikte bunun gerçekleşmesi için aktif olmadıkları görülmektedir. Sadece 4 tanesi kent konseyi ile görüşme ve tanıtımlar yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu veriler göz önüne alındığında engelli derneklerinin engellilere yönelik etkin bir çalışma ve geniş iletişim konusunda son derece yetersiz oldukları söylenebilir. Bu durum hem bir vizyonun oluşmasında hem de engelli derneklerinin toplumsal bir bilinç oluşturmalarına engel olmaktadır. Unutulmamalıdır ki engelli derneklerinin hem daha etkin faaliyetler yapabilmeleri hem de bir toplumsal bilinç oluşturmaları ancak paydaş olarak nitelendiği yapılarla kuracağı diyalog sonrası gerçekleşebilecek bir durumdur. Bu olmadan ne bir toplumsal bilinç oluşur ne de faaliyetler istenilen sonuca gelir.

Tablo 9: Sizce engellilere yönelik politika-hak ve uygulamalar ile ilgili olarak önümüzdeki 5-10ve 15 yılları için ne tür adımlar atılmalı?

D1,D15	Ulaşım, eğitim, istihdam alanında engellilere daha çok yer verilmeli.
D2,D3,D5,D11, D14	Mevcut koşullar gerçek anlamda uygulanmalı
D10,D13	Denetim mekanizması sağlanmalıdır
D2,D8	Maddi konularda engellilere daha çok destek olunmalı
D4,D8	Devletin engellilere bakış açısı tamamen değişmeli ve daha iyi koşullara sahip olan ülkeler örnek alınmalı
D7,D1,D16	Sivil toplum kuruluşlarına daha çok önem verilmeli ve onların fikirleri alınmalı
D9,D2	Hakların herkese eşit şartlarda verilmesi lazım, farklı baraj uygulamaları olmamalı.
D12	Toplumun engelliler konusunda bilinçlendirilmesi gerekli.

Tablo 9 incelendiğinde engelli haklarının ve engellilere yönelik uygulamaların geliştirilmesi ile ilgili olarak engelli derneklerinin orta ve uzun vadeli bir düşünce çalışma programları olmadığı görülmektedir. Bunun da ötesinde tabloda yer alan ifadeler net bir şekilde konuyla ilgili olarak derneklerin kendi içlerinde bir tartışma ve strateji belirlemediklerini ortaya koymaktadır. Mülakat yapılan hiçbir dernek yöneticisi Türkiye’de orta ve uzun vadeli bir engelli politikası için öneriler sunmamıştır. Bu durum derneklerin gerçekte günlük ve dar bir çerçevede olması gereken verimlilikten uzak çalıştığını göstermektedir.

Tablo 10: Engellilerin yaşam kalitesi ve onların sosyo ekonomik yaşama aktif katılımlarının sağlanması konusunda görüş ve önerileriniz nelerdir?

D1	Engellilerin haklarının gerçek anlamda verilmesi gerekir. Eğitimi için engellilere uygun okul olmalı.2005 yönetmeliğine uygun bir bina bile yok onlar yapılandırılmalı. Kaldırımlar toplu taşıma araçları engellilerin yaşaması için onlara uygun tasarlanmalı.
D2	Maaşlar üç aylık değil aylık verilmeli. Otobüsler düzenlenmeli. Binalar düzenlenmeli.
D3	İstihdam ile engellilerimizin ekonomik gücünü eline alması ve bununla birlikte sosyal yaşam alanların da onların engelli olduklarının hissettirilmemesi gerekir. Engelliler konusunda toplum bilinçlendirilmeli.
D4	Maddi durumun yeterli seviyeye getirilmeli. Mimari çevrenin engelliye uygun olması gerekiyor erişebilirliğin olması gerekir.
D5	Engellileri ayakta yaşamalarını ve evden dışarı çıkmalarını sağlayacak koşulların oluşturulması gerekiyor.
D6	Protokollerde yer verilsin. Çıkmayan engellilere devlet çıkarın ihtiyaçlarını karşılasın. Okullarda engellilerinde faydalanacağı şekilde olmalı.
D7	Yapılan işlerin baştan savma değil de ciddiye alınarak yapılmalı yapılırken herkesin bir engelli adayı olduğu unutulmamalı.
D8	Rahat bir yaşantı için maddiyat önemli bunun için öncelikle engellilerin maddi durumunun düzeltilmesi gerekir ve yurt dışındaki uygulamalar ülkemizde uygulanmalı
D9	Belediyelerin engellilere yardımcı olması gerekmekte. 3 aylık maaş aylık verilmeli. Ücretler en az kendi otonom ihtiyaçlarını giderecek kadar olmalı
D10	Yollar düzenlenmeli, sosyal yaşamın sürdürüldüğü yerlerde engellilerin erişebilirliğini kolaylaştırıcı ortamlar hazırlanarak ve toplumdan soyutlanmamalı.
D11	Engellilere özel bir şey yapmak yerine herkese yapılan yerlerin engellilerinde faydalanacağı şekilde yapılması gerekiyor.
D12	Devlet kurumlarının daha duyarlı olması gerekli ve engellilere yardımcı olmak için çalışmalılar.
D13	Çevre düzenlemeleri tamamlanmalı ve engellilerin ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gereki-

	yor.
D14	Mevcut koşulların geliştirilmesi gerekli.
D15	Toplumun bilinçlendirilmesi gerekiyor.
D16	Evden çıkabilmeleri için ilk ihtiyaçlar giderilmeli(sandalye değnek gibi) sonrasında çevrenin onlara uygun düzenlenmesi gerekiyor.

Tablo 10'da mülakat yapılan yöneticiler engellilerin yaşam kalitesi ve onların sosyo ekonomik yaşama katılmaları için görüş ve önerileri yer almaktadır. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar içerisinde "*maddî*" ve "*istihdam*" temelli öneriler ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin ekonomik koşulları ve bu ekonomik koşullar içerisindeki engellilerin durumu göz önüne alındığında cevapların maddi unsurlar temelinde verilmesinin oldukça normal olduğu söylenebilir. Ancak, verilen cevaplar arasında engellilerin toplum içinde daha üretken ve onların bu yolla kendilerini daha değerli hissedebilecekleri bir öneri bulunmaması oldukça şaşırtıcıdır. Oysa hizmet sektörünün ekonomi içindeki payının giderek arttığı ve engelli olmanın birçok yönüyle istihdam edilebilirliğin önündeki bir engel olmaktan çıkmaya yüz tuttuğu günümüzde engellilerin bu derece yardıma muhtaç lanse edilmesi engelli derneklerinin faaliyetleri ve vizyonlarını açıklama açısından oldukça anlamlı bir durumdur.

SONUÇ

Dünya engelli hareketi incelendiğinde tıbbi modelden sosyal modele geçişle birlikte engelli hakları alanında büyük aşamalar kaydedildiği görülmüştür. Bu geçiş ve bu sürecin devamında dünya konjektüründe yaşanan neo-liberal dönüşüm engelli hareketinin kamu otoritesinden çıkartarak bağımsız sivil hareketler haline getirmiştir. Tabandan gelen istekler ile şekillenen bu süreçte gelişmiş toplumlar dediğimiz ülkelerde (İngiltere, ABD, AB ülkelerinin bazıları) engellilere olan bakış da değişmiştir.

Örneğin ABD ve İngiltere bu süreç sonrasında engelli istihdamında bile Kota uygulamasından vazgeçerek engelli istihdamını tamamen hak ve eşitlik temelinde ele almışlardır. Belki istenilen rakamlara hala ulaşamamış olsa da kamunun belirlediği kota sistemine göre engelli istihdamında artış ve toplumda engellilere yönelik yeni bir bilinç oluşmuştur. Bu aşamaya laşmada engelli sivil toplum kuruluşlarının, o ülkelerde ki bürokratik kurumların sivil toplum kuruluşlarını benimsemesi ve toplumu oluşturan bireylerdeki bilinç düzeyinin gelişmiş olması da önemli roller oynamıştır.

Engellilere ile ilgili yapılan pek çok araştırma, engelli kişilere karşı tarihten gelen yanlış anlamalardan oluşan olumsuz bir algılamanın olduğunu göstermektedir. Engelli hareketinin, sivil toplum kuruluşları ile ortak hareket etmesi ile bu yanlış algılama da kırılıp toplumun engellilere daha iyi anlamasına ve daha gerçekçi bir engelli politikasının oluşmasını sağlayacaktır. Batı toplumlarında engellilere yönelik daha sağlıklı bir engelli politikasının oluşumunda sivil toplum kuruluşlarının bu rolü üstelendiği görülmektedir.

Ülkemiz açısından engelli sivil toplum kuruluşlarının ortak bir vizyona sahip olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla yaptığımız bu çalışmada, engelli sivil toplum kuruluşlarının, faaliyetleri, örgütlenmeleri, yönetim mantığı planlama ile ilgili önemli eksiklikler ve yanlışlıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunların da aslında makro ve mikro nedenlerinin olduğunu söyleyebiliriz.

Engelli sivil toplum kuruluşlarının bünyesinden kaynaklanan mikro faktörler, ülkemizdeki tüm sivil toplum kuruluşları (sendika, dernek, yardım kuruluşları) için geçerli olan faktörlerdir. Her şeyden önce engelli sivil toplum kuruluşları amaçlarını, faaliyetlerinin önemini tam özümsemeden kurulmuş olmak amacıyla kurulmuş kuruluşlar gibi faaliyet yapmaktadırlar. Bu durumda onları geniş bir açıyla engelli haklarına bu hakları genişletme çabasının dışında bırakmaktadır. İkinci olarak engelli sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri oligarşinin tunç kandanındaki gibi sivil toplum kuruluşları üzerinde egemenlik kurarak yönetici tekeli oluşturmaktadırlar. Bunun bir adım ötesi ise örgütsel tutuculuğa neden olmakta ve kuruluşların faaliyet alanı otomatik olarak sınırlanmaktadır. Ayrıca engelli sivil toplum kuruluşlarının engellilere erişim problemlerinin olduğunu da bir gerçektir. Engelli sivil toplum kuruluşlarının engellilere yönelik etkin bir iletişim kanalı bulunmadığı görülmektedir. Bütün bu faktörler de engelli sivil toplum kuruluşlarının engellilere yönelik bir vizyon belirleme hedeflerinin olmadığını göstermektedir.

Engelli sivil toplum kuruluşları özelinden ülkemize ait makro sorunlar da görülmektedir. Ülkemizde özellikle halkta sivil topluma karşı mevcut önyargılar bulunmaktadır. Bunun arkasında ülkedeki demokrasi tarihinde yaşanan darbeler, siyasal fişlemeler gibi faktörler ülkemizde vatandaşlar üzerinde etkili olmaktadır. 1980 sonrası neo-liberal politikaların ülkemizde sadece liberal boyutu ön planda tutularak uygulandığı görülmektedir. Toplumun genelinde insanlar kendi çıkarlarının peşinde koşarken toplumsal olaylara duyarsız kaldı görülmektedir. Bu bilincin oluşmadığının en güzel göstergesi ise ülkemizde yaşanan terör olayları sonrasında provokatörlerin devreye girerek insanların protesto eylemlerini bile provokatif eylemlere dönüştürmesinden an-

layabiliriz. Bu noktada siyasi partilerin ve hükümetlerin yaptıkları uygulamalar ile sivil topluma olan vurguyu arttırmaları ve demokratik esaslara her işte ön plana çıkartmaları gerekmektedir.

Ülkemizde engelli sivil toplum kuruluşları ile ilgili makro ve mikro düzeydeki iyileştirmelerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının yasal dayanağının da iyi bir mevzuat çalışması ile düzenlenmesi gereği bulunmaktadır. Özellikle kuruluş şartları, faaliyetleri, gelir gider harcamaları ve denetimleri ile ilgili düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Belli bir kanuni arka plana dayanarak sivil toplum kuruluşları objektifliklerini ve toplum nezdinde güvenilirliklerini ancak sağlayabilirler. Ayrıca bu sayede özellikle engelli sivil toplum kuruluşlarında çok olan sadece yardım ve bağış toplayıp, satış yapan sivil toplum kuruluşlarının önüne geçilmiş olabilir.

Sonuç olarak bu araştırma nihayetinde elde edilen bulgular ülkemizde faaliyet gösteren engellilere yönelik sivil toplum örgütlerinin engellilere ilişkin hak ve politikaların neler olması gerektiği ve bu konuda mevcut durumun nasıl geliştirilebileceğine yönelik ortak bir vizyonlarının olmadıkları görülmektedir. Bu halleri ile engellilere yönelik sivil toplum örgütlerinin engelliler ve onların hakları ile ilgili olarak bir toplumsal bilinç oluşturmaları mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Bayhan. V. (2005). Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri, Demokrasi ve Paternaj. İçinde
Edisyon/Sunar. L. (ed), Sivil Toplum ve Demokrasi. (ss.145-169). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Beckett. A.E. (2011). Toplumsal Hareketleri Anlamak: Geç modernlik Koşullarında Sakat Hareketini Kurumsallaştırmak. İçinde Bezmez. D. & Yardımcı. S. & Şentürk. S. (ed), Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. (ss. 415-435). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 10.
- Braddock. D. L. & Parish. S. L. (2011). Sakatlığın Kurumsal Tarihi. İçinde Bezmez. D. & Yardımcı. S. & Şentürk. S. (ed), Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. (ss. 101-187). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 10.
- Çınarlı. S. (2010). *Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi.
- Demircioğlu. Mağdula (2010). *Üretim Sürecinde Sakat Emeği*. İstanbul: Kibele Yayınları.

- Gleeson. B (2011). Teknoloji Sakatlayıcı Kentin Üstesinden Gelebilir mi? İçinde Bezmez. D. & Yardımcı. S. & Şentürk. S. (ed), Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. (ss. 363-387). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 10.
- Hill. M. (2011). Liberal Piyasa Topluluklarında Sosyal Politika. İçinde Alcock. P. & May. M. & Rowlingson. K. (ed), Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar. (ss. 573-581). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Knapp. M. & Perkins. M. & Beecham. J. & Dhanasiri. S. & Rustin. C. & King. D. (2007). Transition Pathways for Disabled Young People with Complex Needs: Exploring the Economic Consequences. LSE Research Online.
- Koçal. A.V. (2014). "Bir Sosyal Politika Ve Siyasal Meşrutiyet Aracı Olarak "Hayırseverlik" Türkiye'de Sivil Yardım Organizasyonlarının Politik Ekonomisi Ve Siyasal İşlevi". Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu VI Bildirileri Kitabı (ss. 211-225). İstanbul: Petrol İş yayını 119.
- Korkusuz. R. & Uğur. S. (2015). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Laçiner. S. (2009). Sivil toplum Ne Kadar Güçlüyse Devlet O Kadar Güçlüdür. *Her Yönüyle Dernekler Dergisi*. Sayı:7. ss:36-40.
- Manning. N. (2011). Toplumsal İhtiyaçlar, Toplumsal Sorunlar, Toplumsal Refah ve Esenlik. İçinde Alcock. P. & May. M. & Rowlingson. K. (ed), Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar. (ss. 44-54). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Powell. M. (2011). Üçüncü Yol Yaklaşımları. İçinde Alcock. P. & May. M. & Rowlingson. K. (ed), Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar. (ss. 128-139). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Shakespeare. T. (2011). Sakatlık Sosyal Modeli. İçinde Bezmez. D. & Yardımcı. S. & Şentürk. S. (ed), Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. (ss. 51-63). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 10.
- Stubbs. S. (1999). Engaging with Difference: Soul-searching for a methodology in disability and development research. (Chapter 15 in Stone, E. (ed.) *Disability and Development: Learning from action and research on disability in the majority world*, (ss. 257-279). Leeds: The Disability Press.
- Türküne. M. (2005). Devletli Sivil Toplum. İçinde Edisyon/Sunar. L. (ed), Sivil Toplum ve Demokrasi. (ss.89-98). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Uluocak. Ş. & Aslan. C. (2012). *Toplum ve Engelliler*. Çanakkale: Çanakkale Kitapçılığı Akademi.
- Wedel. H. (2007). Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplumun Nüveleri- Demokratikleşmenin Taşıyıcısı Mı, Yeni Bir Seçkinler Örgütlenmesi mi? İçinde Ferhad. İ. & Wedel. H.(ed) Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları. (ss. 137-163). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Winter. J. A. (2004). Toplumsal Bir Sorun Çözümleyici Olarak Özürlü Hakları Hareketinin Gelişimi, Çeviren: Mehmet Ergün, *Öz-Veri Dergisi*. Cilt:1, Sayı:2, s:341-357,
- Yılmaz. V. (2014). Tarihsel Gelişimi Ve Güncel İkileleriyle Türkiye'de Engellilik Ve Sosyal Politikalar. İçinde Arslantaş. B. (ed), *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*. (ss. 57-79). Ankara: Nobel Yayınları

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ

YAZIM KURALLARI

1. Makaleler, Word 2003 ve üzeri olarak hazırlanmalıdır.
2. Gönderilecek ana metin üzerinde yazar(lar) ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamalıdır.
3. Metin, tablo ve şekiller, kaynakça ve ekler dahil 25 sayfayı aşmayacak şekilde yazılmış olmalıdır.
4. Tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfa numaraları sağ alt köşede olmalıdır.

Sayfa Yapısı

Gönderilecek yazılar A4 ebadında kağıda, tüm kenarlar 2,5 cm boşluklu ve tüm metin iki yana yaslı olmalıdır.

Yazının Başlığı

Büyük harf, Times New Roman, 14 punto, kalın, tek satır aralıklı ve ortalayarak yazılmalıdır. İngilizce başlık ise ilk harfi büyük, 12 punto, kalın, tek satır aralıklı, sayfaya ortalanmış şekilde İngilizce özetten önce yer almalıdır.

Öz / Abstract

Gönderilecek makaleler için 150 kelimeyi aşmayacak şekilde hem Türkçe hem de İngilizce özet bulunmalıdır. Ayrıca makale içeriği ile ilgili en az 3 en fazla 5 Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeye yer verilmesi gerekmektedir. Verilen Türkçe ve İngilizce özetler çalışmanın amacını, yöntemini, kapsamını ve temel bulguları kapsamlıdır.

Türkçe ve İngilizce özetler başlığı tamamı büyük harf ile, 12 punto, kalın, sola hizalı; özet metinleri ise 12 punto, normal ve iki yana hizalı şekilde yazılmalıdır.

Anahtar Kelimeler/Keywords

Anahtar kelimeler/Keywords başlıkları Türkçe/ İngilizce özet metinlerinden sonra bir boşluk bırakılarak ilk harfleri büyük, 12 punto, kalın ve sola hizalı yazılmalıdır. İlk anahtar kelime/keyword büyük harfle başlanmalı, sonrakiler küçük harf ile devam etmelidir.

Ana Metin

Ana metin 1,5 satır aralığı ile yazılacaktır. Paragraf başlarında girinti yapılmayacak, öncesinde ve sonrasında 6 nk boşluk bırakılacaktır.

Başlıklar

Giriş, İngilizce anahtar kelimelerden sonra iki satır boşluk vererek, GİRİŞ başlığı ile 12 punto, kalın, sola hizalı, tamamı büyük harfle ve numara verilmeden yazılmalıdır.

Makalelerdeki ana konu başlıkları, 1, 2, 3 şeklinde; alt bölüm başlıkları ise 1.1., 1.2., 1.3. şeklinde numaralandırılmalıdır. Ana başlıklar tamamı büyük harf ile, 12 punto, kalın, sola hizalı, diğer başlıklar her sözcüğün ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.

Dipnot Bilgisi

Dipnot şeklinde yapılacak açıklamalar metin içinde ilgili sözcüğün ya da cümlelerin bitişinin sağ üst köşesine sıra numarası verilerek, aynı numara ile sayfanın sonuna alt bilgi olarak eklenmelidir.

Tablolar ve Şekiller

Tablo, şekil, grafik ve resim için, eğer alıntı yapılmışsa, kaynak mutlaka belirtilmelidir. Gösterilecek kaynak, tablo, şekil, grafik ve resmin hemen altında, 4 karakter içeriden, 10 punto, 1 satır aralıklı, normal şekilde yazılmalıdır. Tablo ve şekillerden önce ve sonra 1 satır boşluk bırakılmalıdır.

Tabloların ve şekillerin adları, tablo ve şekil sınırlarını açmayacak şekilde, tablonun veya şeklin üstüne, Times New Roman, 10 punto, kalın, 1 satır aralıklı, sözcüklerin baş harfleri büyük olmak üzere ve tablonun üst çizgisi ile tablo adı arasında 1 satır aralıklı; sola hizalı şekilde yazılmalıdır.

Makalede Kaynak Gösterme

Başka çalışmalara yapılan atıflar metin içinde ilgili yere açılacak parantezlerle yapılmalıdır. Parantez içindeki sıralama şu şekilde olmalıdır:

- Yazar(lar)ın soyadı, eserin basım tarihi, alıntı yapılan sayfa numarası (Özmen, 2012: 75) ya da numaraları,
- ... (Porter, 2014: 18-20).
- Uğur (2011: 32) ...
- Verhoef ve Leeflang (2009: 5) ...
- ... (Bolton v.d., 2007: 16).
- ... (Akin, 2007, 2009).
- ... (Örnek, 1992a, 1992b).

Kaynakça

Makalelerde alıntı olarak kullanılan kaynaklar "KAYNAKÇA" adı altında eksiksiz künye bilgileri ile verilecektir. Kaynakçada yazarların soyadlarına göre sıralanmalıdır. Kaynakçada sadece makalede kullanılan eserler yer almalıdır ve kaynakça aşağıda belirtilen örneklere uygun olarak hazırlanmalıdır.

Sürelî Yayınlar

- Gök, O. & Hacıoğlu, G. (2010). The Organizational Roles of Marketing and Marketing Managers. *Marketing Intelligence Planning*, 28(3), 291-309.
- Mintzberg, H. (1994). The Fall and Rise of Strategic Planning, *Harvard Business Review*, January-February, 107-114.
- Okumuş, F. & Roper A. (1999). A Review of Disparate Approaches to Strategy Implementation in Hospitality Firms, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 23(1), 21-39.
- Pazarıcı, Y. (2013). Eğitim Olgusunun Yöneticilerin İş Görme Anlayışlarına Etkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 149-178.

Basılı Kitap

- Kotler, P. & Keller, K.L. (2012). *Marketing Management*. Upper Saddle River NJ: Pearson/Prentice Hall.
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Basılı Editörlü Kitap**
- Kılınç, A. & Şahin, A. (Ed.). (2011). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Editörlü Kitaptan Bir Bölüm

- Wang, G. G. & Sun, J. Y. (2012). Change Management. İçinde (Editörler: Rothwell, W. R. & Prescott R. K.), *The Encyclopedia Of Human Resource Management: Short Entries*, 103-106. San Francisco: Pfeiffer.
- Gök, O. & Kurt, G. (2010). Ürünlerle İlgili Karar Ve Uygulama Süreçlerinde Etik İçinde, (Editörler: Ay, C., Kartal, B. & Nardalı, S.), *Pazarlamada Etik Yaklaşımlar*, 12-34. Ankara: Detay Yayıncılık.

Ansiklopedi

- Ersoy, O. (1973). Kâğıt. Türk Ansiklopedisi İçinde Cilt: 21, 112-115. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yazarsız Kitap

- The 1995 NEA Almanac of Higher Education (1995). Washington DC: National Education Association.

Bildiri

- Örnek, A. Ş. (2006), The New Face of Strategy and Strategic Management Paradigms, *4th International Business Administration Symposium, Proceeding*, 157-163. April, Karvina: Slesian University.

- Aytemur, J. Ö. & Erdemir, E. (2011). Yeni Kurumsal Kuramdaki Devlet Kavrayışı Türkiye'de Geçerli Midir? Futbol Alanı Örneği. *19. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Bildiriler Kitabı*, 186-190. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Erođlu, U. (2005). İşletmelerde Eğitim Faaliyetlerinin Etkinliđinin Ölçülmesi Ve Bir Uygulama. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Bursa: Uludađ Üniversitesi.